

Nr 65*Utlåtande i anledning av väckta motioner angående förarskydd på traktor.*

Andra lagutskottet har till behandling förehaft två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 518 i första kammaren av herr Nilsson, Yngve, m. fl. samt nr 634 i andra kammaren av herr Nilsson i Bästekille och Stiernstedt.

I motionerna, vilka är likalydande, har hemställts, »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om ändring av bestämmelsen ang. traktors förseende med skyddsbåge, så att denna endast skall avse traktorer tillverkade efter den 1 juli 1958».

Beträffande de skäl motionärerna anfört till stöd för sin hemställan får utskottet, i den mån redogörelse därför icke lämnas i det följande, hänvisa till motionen I: 518.

Över motionen har utskottet i den ordning 46 § riksdagsordningen föreskriver inhämtat yttrande från arbetarskyddsstyrelsen. Yttrande har därjämte på utskottets begäran avgivits av Riksförbundet Landsbygdens folk.

Gällande bestämmelser m. m.

Enligt 7 § arbetarskyddslagen är arbetsgivare skyldig att under särskilt beaktande av vad som med stöd av lagen föreskrives iakttaga allt som skäpligen kan erfordras för att förebygga att arbetstagare drabbas av olycksfall i arbetet. I 11 § stadgas särskilt att till skydd mot olycksfall i arbetet skall bl. a. motorer, arbetsmaskiner och transportanordningar vara försedda med skyddsanordningar och vara utförda och anordnade så att de erbjuder betryggande säkerhet. I 36 § arbetarskyddskungörelsen föreskrives att transportanordningar — till vilka bl. a. traktorer är att hänföra — skall med hänsyn till material, konstruktion och utrustning erbjuda betryggande säkerhet samt vara lämpligt anordnade och försedda med nödiga skydd. Enligt 45 § arbetarskyddslagen skall tillverkare och försäljare av maskiner, redskap eller annan teknisk anordning tillse att anordningen förses med nödiga skyddsanordningar och även i övrigt erbjuder betryggande säkerhet mot olycksfall.

Arbetarskyddsstyrelsen, som är högsta tillsynsmyndighet för arbetarskyddet, äger meddela föreskrifter, råd och anvisningar till ledning för till-

lämpning av lagen. Under arbetarskyddsstyrelsen verkar yrkesinspektörer och kommunala tillsynsmän. Användes maskin eller anordning som avses i 11 § utan att vara försedd med nödig skyddsanordning kan yrkesinspektör eller arbetarskyddsstyrelsen förelägga arbetsgivaren att rätta missförhållandet eller förbjuda användningen av ifrågavarande maskin, såvida inte viss åtgärd iakttages. Den som underlåter att ställa sig till efterrättelse sådant förbud eller föreskrift kan av domstol dömas till böter eller fängelse. Tillverkare, försäljare eller annan, som ej iakttar vad som föreskrives i 45 § arbetarskyddslagen kan av arbetarskyddsstyrelsen förbjudas saluföra eller utställa anordningen.

Beslut av skyddsinspektör kan överklagas hos arbetarskyddsstyrelsen. Över styrelsens beslut i här behandlade avseenden kan talan föras hos Kungl. Maj:t.

Arbetarskyddslagen är i princip tillämplig på varje rörelse eller byggnadsföretag, vari arbetstagare användes till arbete för arbetsgivares räkning. Från lagens tillämpning är emellertid undantaget arbete som utföres av medlem i arbetsgivarens familj, om arbetet är förlagt till arbetsgivarens hem eller är att hänföra till jordbruk eller någon av dess binärningar, vilken icke bedrivs som självständigt företag.

Sedan många år tillbaka är allmänt känt, att en traktor under ogynnsamma omständigheter lätt välter i sidled eller stegrar sig och störtar över bakåt. Om förarskydd saknas, lägger sig traktorn i regel upp och ned och föraren har relativt små chanser att klara sig. Ofta kommer han under traktorn och skadas till döds eller invalidiseras.

Redan under senare delen av 1940-talet gjordes i Sverige försök av olika slag att på teknisk väg åstadkomma skydd mot sådana olycksfall. Det framstod efter hand, att enda möjligheten att åstadkomma skydd för föraren var att förse traktorn med skyddsram eller skyddshytt, s. k. förarskydd. Efter flera års utvecklingsarbete beslöt arbetarskyddsstyrelsen den 1 april 1958 med stöd av 45 § arbetarskyddslagen att ny traktor vid leverans skulle vara försedd med förarskydd av nämnda slag. Detta beslut överklagades men fastställdes av Kungl. Maj:t, varvid föreskrevs att bestämmelsen skulle avse traktor, som levererades efter den 30 juni 1959.

Den 17 april 1963 gjorde Landsorganisationen en framställning till arbetarskyddsstyrelsen om sådan ändring av gällande bestämmelser att även äldre traktorer kom att förSES med skyddsanordningar av ovan nämnt slag.

Ärendet behandlades vid en konferens hos arbetarskyddsstyrelsen den 20 november 1963, varvid representanter deltog från Kungl. Domänstyrelsen, Kungl. Väg- och Vattenbyggnadsstyrelsen, Svenska Stadsförbundet, Sveriges Lantbruksförbund, Riksförbundet Landsbygdens Folk (RLF), Svenska LantarbetSgivarreföreningen, Sveriges Skogsägareföreningars Riksförbund, Skogsbrukets ArbetSgivare, Landsorganisation i Sverige, Svenska Lantarbe-

tareförbundet, Svenska Skogsarbetareförbundet, Svenska Transportarbetareförbundet, Svenska Kommunalarbetareförbundet och Svenska Vägarbetareförbundet.

Den 7 april 1964 beslöt arbetarskyddsstyrelsen, med hänvisning till beslutet den 1 april 1958 att även äldre i bruk varande traktor från den 1 oktober 1965 skall vara försedd med förarskydd, som avses i beslutet den 1 april 1958. Skyddet skall vara av typ, som godkänts av styrelsen. Beslutet avser alla traktorer, som användes i arbete, vari arbetstagare användes för arbetsgivares räkning. Arbetarskyddsstyrelsen beslöt vidare att dispens från föreskriften kan medgivas om särskilda skäl motiverar detta.

Remissyttrandena

Riksförbundet Landsbygdens folk instämmer i motionärernas synpunkt att montering av skyddsbåge eller skyddshytt kan bli ganska kostnadskrävande och att åtgärden särskilt då det gäller äldre reservtraktorer är stor i förhållande till fordonets bruks- eller saluvärde. Riksförbundet vill emellertid inte påfordra en sådan ändring av bestämmelserna som motionärerna avser utan pekar på möjligheterna till dispens. Denna möjlighet bör enligt förbundet särskilt kunna utnyttjas då serietillverkad skyddsbåge ej kan utnyttjas eller då traktor alldeles övervägande användes stationärt.

Arbetarskyddsstyrelsen avstyrker bifall till motionerna. Styrelsen hänvisar inledningsvis till beslutet den 1 april 1958 samt anför.

Sedan denna bestämmelse trädde i kraft har intill 1 januari 1965 levererats cirka 67 000 traktorer, alla försedda med förarskydd. Omfattande erfarenheter har sålunda erhållits beträffande såväl skyddens effektivitet som arbetspåverkan, och det kan sägas, att dessa erfarenheter varit goda.

I landet finns den 1 januari 1965 cirka 215 000 traktorer. Av dessa är cirka 148 000 levererade före den 1 juli 1959, vilka sålunda vid leveransen ej var försedda med förarskydd. En del av dessa traktorer har av ägarna försetts med skydd, dock ej till något betydande antal.

Under de senaste fem åren (1960—1964) har arbetarskyddsstyrelsen erhållit kännedom om följande antal olycksfall orsakade genom vältning eller överstörtning bakåt:

År	Vältning i sidled		Överstörtning bakåt		Tillsammans	
	totalt	dödsfall	totalt	dödsfall	totalt	dödsfall
1960	25	14	6	4	31	18
1961	41	28	11	5	52	33
1962	47	14	9	6	56	20
1963	37	11	6	4	43	15
1964	29	11	4	2	33	13
Summa	179	78	36	21	215	99

Tabellen avser såväl anställda som andra förare och omfattar olycksfall i såväl jordbruk som andra näringsgrenar. Uppgifterna kan dock ej anses inbegripa alla olycksfall, enär anmälningsskyldighet enligt yrkesskadeförsäkringslagen föreligger endast då arbetstagare drabbats av olycksfall. Uppgifterna om övriga olycksfall har erhållits i huvudsak genom tidningsnotiser.

Samtliga olycksfall har inträffat vid traktorer, som ej varit försedda med förarskydd, fränsett två fall, båda med dödlig utgång, där föraren vid traktorns vältning sökt hoppa av traktorn — i ena fallet möjligen fallit av.

Fördelningen av de 99 dödsfallen på grupperna arbetstagare och övriga visar förhållandet 42: 57. Uppgiften får dock ses mot den bakgrunden, att traktorer använda utom jordbruket till övervägande delen köres av anställt folk. Fördelningen inom jordbruket väger säkerligen mer mot arbetsgivare, enskilda jordbrukare och deras familjemedlemmar.

Det kan med största sannolikhet antagas att olycksfall med de äldre traktorerna i fortsättningen kommer att inträffa i relativt samma utsträckning som hittills så länge skydd saknas.

Styrelsen anför vidare att beslutet den 7 april 1964 för jordbruksnäringens del huvudsakligen kommer att beröra jordbruk med årsanställd arbetskraft. Hur stor del av traktorbeståndet som finns hos jordbruk med årsanställda har ej kunnat utrönas men styrelsen uppskattar det totala antalet traktorer, som levererats före den 1 juli 1959 och vilka beröres av föreskriften till under 10 000. Styrelsen pekar därefter på möjligheten till dispens för t. ex. äldre traktorer, beträffande vilka skyddsram eller hytt skulle bli alltför kostnadskrävande, och anför.

Till styrelsen har tills dato inkommit ansökningar om dispens, omfattande sammanlagt 35 traktorer av årsmodeller 1946—1957. Det är sålunda ett ringa antal traktorer, för vilka dispens hitintills begärts. Härtill kommer dock en ansökan från Göteborgs stad avseende 30 traktorer, för vilka årsmodellerna ej uppgivits.

I motionerna har anförts dels att den påkallade åtgärden i de flesta fall skulle röra sig om traktorer med ringa försäljningsvärde, dels att på en traktor, som rimligtvis inte kan hållas i bruk mer än ett fåtal år, en så kostnadskrävande ändring oftast inte är ekonomiskt berättigad och dels att dessa äldre traktorer användes endast som reservtraktorer samt för transporter. Härtill vill styrelsen framhålla följande.

Alla traktorer varom här är fråga är levererade före den 1 juli 1959 och är således i det närmaste 6 år gamla eller mer. En traktors livslängd anses ligga mellan 10 och 15 år. En del traktorer användes dock under längre tid än 15 år. Användningstiden för traktorer räknat i år varierar således högst väsentligt. Hur stor del av traktorerna som kan anses ha ringa försäljningsvärde kan styrelsen ej bedöma. Dock torde uppgiften om att de flesta traktorer skulle tillhöra denna kategori kunna ifrågasättas. Detsamma torde kunna sägas om uppgiften att huvudparten av dessa äldre traktorer användes endast i reserv samt för transporter. Inträffade olycksfall visar för övrigt att transportkörning med traktor ej innebär mindre risk än annan körning.

Vid bedömandet av huruvida en skyddsåtgärd bör genomföras vid en maskin eller ej, måste i första hand beaktas den risk som föreligger samt

de humanitära och ekonomiska följderna av ett olycksfall. Även om viss hänsyn bör tagas till maskinens värde, anser styrelsen att denna omständighet ej får sträcka sig därhän, att säkerheten därigenom äventyras.

Den risk, som sammanhänger med en traktors vältning eller överstörtning bakåt, är lika oavsett traktorns värde eller ålder. Styrelsen anser därför att en traktors värde ej bör vara avgörande vid bedömandet av om föraren skall vara skyddad eller ej vid en vältning eller överstörtning bakåt.

Ej heller kan beteckningen reservtraktor generellt givas någon avgörande betydelse, då användningstiden för sådana traktorer är mycket varierande. Samma är förhållandet beträffande det antal år, som en äldre traktor beräknas komma att fortsättningsvis användas.

I sådant fall där arbetsgivaren deltar i arbetet kan han dock själv utan hinder av bestämmelsen köra en traktor utan skydd.

Motionärernas hemställan avser traktorer, tillverkade efter den 1 juli 1958. Härmed torde avses den tidpunkt, då traktorerna i färdigt skick lämnat fabriken. En sådan tidsangivelse är emellertid ej möjlig att följa, då för varje traktor finnes uppgift endast om den årsmodell, som traktorn tillhör, samt traktorns tillverkningsnummer. En del traktorer av 1958 års tillverkningar äro för övrigt levererade efter den 30 juni 1959 och således redan försedda med skydd.

Möjligen har motionärerna tänkt sig en ändring av bestämmelsen att avse traktorer levererade efter den 1 juli 1958. Varje traktorägare torde i sådant fall kunna avgöra om hans traktor omfattas av bestämmelsen eller ej. Någon övervakning i det avseendet från arbetarskyddsverkets sida skulle av praktiska skäl dock ej kunna genomföras.

Genom att den bestämmelse som fastställts av styrelsen endast avser traktorer, vilka köras av arbetstagare, är kravet på skydd för traktorer levererade före den 1 juli 1959 begränsat att gälla en relativt liten del av landets bestånd av äldre traktorer. En ytterligare begränsning skulle alltför mycket motverka syftet med denna skyddsåtgärd, d. v. s. att åstadkomma tillfredsställande säkerhet för traktorförarna. Bifall till motionärernas hemställan anser styrelsen skulle innebära en sådan begränsning, att det kan sättas i fråga om bestämmelsen får någon egentlig mening.

Som tidigare anförts kan styrelsen medgiva dispens i sådant fall, där särskilt skäl motiverar avsteg från bestämmelsen. Med hänsyn härtill anser styrelsen ej motiverat att vidtaga någon ändring av bestämmelsen.

I detta sammanhang kan nämnas, att hos tillverkare av förarskydd ett avsevärt antal beställningar av skydd för äldre traktorer redan äro placeerade. Vidare ha för äldre traktortyper, för vilka tidigare godkända skydd ej kunnat anpassas, nya konstruktioner framställts, provats och godkänts. Avsevärt förarbete har således redan genomförts för att tillgodose behovet av skydd för äldre traktorer.

Utskottet

För att i någon mån förebygga de allvarliga olycksfall som ofta inträffar i samband med att traktorer välter beslöt arbetarskyddsstyrelsen den 1 april 1958 med stöd av 45 § arbetarskyddslagen att ny traktor vid leverans skall vara försedd med anordning, företrädesvis hytt, till skydd för föraren

vid vältning eller överstegring. Den 7 april 1964 beslöt arbetarskyddsstyrelsen att utvidga föreskriften om förarskydd till att gälla även äldre traktorer. Beslutet, som trädde i kraft den 1 oktober 1965, avser endast traktorer som köres av arbetstagare. Undantagna från föreskriften är bl. a. jordbruk i vilka endast medlemmarna i arbetsgivarens familj användes som arbetskraft. Arbetarskyddsstyrelsen kan då skäl föreligger meddela dispens från beslutet.

Förevarande motioner syftar till att föreskriften om traktors förseende med skyddshytt eller liknande anordning endast skall gälla traktorer tillverkade efter den 1 juli 1958. Motionärerna anför att kostnaderna för iordningställande av äldre traktorer är 1 000—2 000 kronor per traktor. En sådan kostnad är enligt motionärerna ej ekonomiskt berättigad med hänsyn till de äldre traktorernas ringa värde samt till att de ofta endast utgör reserv eller användes till transporter.

Enligt utskottets mening föreligger ett uppenbart behov av skyddsanordningar av nu behandlat slag på traktorer. Då det dessutom föreligger möjlighet att meddela dispens från arbetarskyddsstyrelsens föreskrift anser sig utskottet — i likhet med RLF och arbetarskyddsstyrelsen — ej kunna tillstyrka motionerna. Utskottet får därför hemställa,

att förevarande motioner, I: 518 och II: 634, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 4 november 1965.

På andra lagutskottets vägnar:

AXEL STRAND

Vid detta ärendes behandling har närvarit

från första kammaren: herrar Strand, Axel Svensson, fru Carlqvist, herrar Kaijser*, Edström, Dahlberg och Axel Kristiansson*;

från andra kammaren: herrar Lundberg, Odhe, Johansson i Södertälje*, Wiklund*, Jönsson i Ingemarsgården, Johansson i Skärstad, Ringaby och Göransson.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.